

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.041.091.214:[37.043.2:373.3]:005.336.2(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15108527>

Формування фахових компетентностей до роботи в умовах інклюзії у майбутніх учителів початкових класів засобами неформальної / інформальної освіти

Акімова Олена Михайлівна

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ, 61001, м. Харків, пров. Руставеллі 7, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0776-1908>

Прийнято: 22.02.2025 | Опубліковано: 04.03.2025

Анотація. На сучасному етапі система вищої педагогічної освіти перебуває у стані постійного реформування та оновлення, що зумовлено активним включенням вітчизняного простору у площину освітніх парків, програм міжнародної мобільності, Європейської системи трансферу та накопичення кредитів (ECTS) у процесі реалізації освітньо-професійних програм, що в загальному вигляді виступило інструментом формування фахових компетентностей як у формальній так і у неформальній, інформальній освіті, завдяки прозорості, відкритості різноманітних дидактичних та виховних курсів та програм, гнучкості та оперативності у виборі інструментів для здобуття освіти. Презентовано дефініцію понять «неформальної / інформальної освіти»; схарактеризовано роль, специфічні ознаки засобів неформальної / інформальної освіти для формування чи

поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів в умовах інклюзивної освіти. Формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії за допомогою засобів неформальної / інформальної освіти містить специфічні риси: кореляцію із змістом освітніх компонентів професійного циклу підготовки; формування пасивного досвіду реалізації здобутих фахових компетентностей у власній професійній практиці; розширення теоретичних, практичних, методичних, психологічних знань щодо реалізації супроводу та підтримки молодших школярів з особливими освітніми потребами; формує базове розуміння цінностей інклюзії, визначення ролі щодо упровадження інформаційно-комунікаційного та корекційно-розвиткового компоненту в освітньому процесі початкової школи за допомогою матеріалів неформальної освіти/інформальної освіти. Поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії за допомогою засобів неформальної / інформальної освіти передбачає: кореляцію запиту на поглиблення сформованої компетентності на засадах самоменеджменту, самооцінці, аналізу власних професійних прагнень та освітніх запитів майбутнього фахівця; формування активного досвіду реалізації здобутих фахових компетентностей у власній професійній практиці; поглиблення вже сформованих теоретичних, практичних, методичних, психологічних знань щодо реалізації супроводу та підтримки молодших школярів з особливими освітніми потребами; формує абсолютне усвідомлення цінностей інклюзії, дає здатність для самостійного визначення майбутнім фахівцем початкової освіти ролі упровадження інформаційно-комунікаційного та корекційно-розвиткового компоненту в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: *фахові компетентності, майбутній учитель початкових класів, неформальна освіта, інформальна освіта, інклюзія, засоби неформальної / інформальної освіти; професійна підготовка, галузь Освіта.*

Formation of professional competences to work in inclusive conditions of future primary school teachers through non-formal/informal education

Akimova Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management, Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, Ukraine, 61001, 7 Rustavelli Lane, Kharkiv, Ukraine, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0776-1908>

***Abstract.** At the present stage, the system of higher pedagogical education is in a state of constant reform and renewal, which is due to the active inclusion of the domestic space in the plane of educational parks, international mobility programmes, the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) in the process of implementing educational and professional programmes, which in general has become a tool for the formation of professional competencies in both formal and non-formal, informal education, due to the transparency, openness of various didactic and educational courses. The definition of ‘non-formal/informal education’ is presented; the role and specific features of non-formal/informal education tools for the formation or deepening of already formed professional competences of future primary school teachers in inclusive education are characterised. The formation of professional competences of future primary school teachers to work in inclusive settings through non-formal/informal education has specific features: correlation with the content of the educational components of the professional training cycle; formation of passive experience of implementing the acquired professional competences in their own professional practice; expansion of theoretical, practical, methodological, psychological knowledge on the implementation of support and assistance to younger students with special educational needs; forms a basic understanding of the prices Deepening of already formed professional competences of future primary school*

teachers to work in inclusive conditions with the help of non-formal / informal education means involves: correlation of the request for deepening the formed competence on the basis of self-management, self-assessment, analysis of own professional aspirations and educational needs of the future specialist; formation of active experience of implementing the acquired professional competences in their own professional practice; deepening of already formed theoretical, practical, methodological, psychological and students with special educational needs; forms an absolute awareness of the values of inclusion, enables the future primary education specialist to independently determine the role of implementing the information and communication and correctional and developmental component in the educational process of primary school.

Keywords: *professional competences, future primary school teacher, non-formal education, informal education, inclusion, non-formal/informal education tools; professional training, Education.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі система вищої педагогічної освіти перебуває у стані постійного реформування та оновлення, що зумовлено активним включенням вітчизняного простору у площину освітніх парків, програм міжнародної мобільності, Європейської системи трансферу та накопичення кредитів (ECTS) у процесі реалізації освітньо-професійних програм [8], що в загальному вигляді виступило інструментом формування фахових компетентностей як у формальній так і у неформальній, інформальній освіті, завдяки прозорості, відкритості різноманітних дидактичних та виховних курсів та програм, гнучкості та оперативності у виборі інструментів для здобуття освіти.

Зважаючи, що на сьогодні підготовка майбутніх фахівців галузі Освіта передбачає наскрізне формування компетентностей щодо готовності та здатності до «освіти впродовж життя», особливого значення набуває проблематика використання інструментів неформальної / інформальної освіти

для роботи в інклюзивному освітньому просторі початкової школи майбутніми вчителями початкових класів, професійна діяльність яких тісно пов'язана не лише із особистою усвідомленістю цінностей інклюзії, як провідної парадигми освіти, а і передбачає сформовану готовність та спроможність до систематичного самостійного поповнення знань, удосконалення фахових компетентностей, узагальнення кращих практик в навчанні та вихованні здобувачів початкової ланки освіти, що мають особливі освітні потреби.

Отже, актуальним в окресленій проблемі щодо формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів виступає визначення змісту та ролі використання засобів неформальної / інформальної освіти у фаховій підготовці, що утворить дієве підґрунтя для подальшої успішної професійної діяльності в умовах інклюзії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні аспекти формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів засобами неформальної / інформальної освіти мають можливість до реалізації відповідно до нормативно-правових документів та постанов Кабінету Міністрів України, а саме: Закону України «Про освіту» Стаття 8 (в редакції 2020 р.) де схарактеризовано право майбутніх фахівців на освіту впродовж життя у формах [11]: «...формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів».

Правове підґрунтя вітчизняної системи вищої освіти створило майданчик для наукових розвідок використання засобів неформальної / інформальної освіти майбутніх фахівців в усіх сферах підготовки, зокрема і галузі Освіти.

Розгляд теоретичних засад підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі схарактеризовано в низці наукових розвідок, зокрема О. Акімова узагальнює провідні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів

початкових класів в працях вітчизняних та закордонних науковців [24,с.18]: «...науковці спираються на засади гуманістичних принципів організації освітнього процесу в початковій школі; дослідники відзначають роль опанованих компетентностей освітніх компонентів психолого-педагогічного циклу, рефлексії, внутрішнього діалогового мислення, позитивної мотивації тощо. Зазначені авторами критерії, рівні готовності та здатності презентуються в певних системах через різноманітні дидактичні та виховні методи[20], що на нашу думку мають ураховувати критичність, плинність, сучасність фахової підготовки».

Цінними вважаємо наукові узагальнення Т. Журавель, Ю. Рогозної щодо різноманітності аспектів досліджень змісту неформальної освіти [9,с.173]: «...історію, особливості функціонування й перспективи розвитку неформальної освіти дорослих у світовому, європейському та національному вимірах досліджували В. Андрущенко, Т. Десятов, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Луговий, Н. Махиня; особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді розкрито у працях О. Бондаренка, Ю. Деркач...» та інші.

Філософські концепти інклюзивної освіти сформульовано у працях: О. Будник [3], В. Засенко [12], А. Колупаєвої [13], З. Ленів[17], Т. Сак [21], В. Синьова [22], Ю. Найдя[14]; теоретичні та практичні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів до роботи з дітьми в умовах інклюзивного навчання представлено: М. Берегова [6], І. Демченко [5], В. Засенко [12], А. Колупаєвою [13], С. Литовченко [7], З. Шевців[25] та іншими науковцями.

Дослідниця Т. Васютіна, розглядаючи роль формальної та неформальної освіти у підготовці майбутніх учителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі зауважує [4,с.494]: «...актуальним є перегляд змісту, форм, методів і засобів фахової підготовки в університетах, особливостей формальної освіти та надання пріоритетності неформальній освіті загалом і волонтерській діяльності зокрема, з огляду на наявність інклюзивного освітнього простору в можливому місці працевлаштування».

Дослідниці О. Купіна [16], Н. Сулаєва [23], С. Коляденко [18] розглядають зміст неформальної освіти через презентацію практик, проєктів, що були реалізовані за допомогою засобів неформальної освіти, виокремлюючи ключову її рису – відсутність єдиних, уніфікованих вимог до результатів навчальної діяльності та змісту здобутих фахових компетентностей.

Наукові розвідки Н. Павлик характеризують розвиток неформальної освіти як [19,с.35]: «...як інноваційний, додатковий, громадський; включає освітню діяльність поза інституційного характеру; характеризується орієнтованістю на потреби, суб'єктністю, децентралізованістю, індивідуалізованістю, добровільністю».

Виходячи з вище зазначеного, засоби неформальної / інформальної освіти можуть бути представлені як у процесі формальної форми здобуття освіти так і у ході особистого розвитку майбутнього фахівця. Процес формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах реалізації інклюзії може відбуватись за сприянням засобів неформальної / інформальної освіти, передбачати прямі та опосередковані завдання, розв'язання яких має на меті формування певної сукупності знань та компетентностей професійного змісту, що сприятимуть в майбутньому кар'єрному зростанню, підвищенню конкурентноспроможності на ринку педагогічної праці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні умови розбудови держави, соціально-економічні зміни, що відбуваються внаслідок реформування системи вищої освіти та повномасштабної військової агресії проти України гостро поставили питання щодо реалізації сучасних форм в професійній підготовці майбутніх фахівців, як засобів, що сприяють розширенню можливостей у ході формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей.

Вітчизняна система вищої освіти унормована Законом «Про вищу освіту» та державними освітніми Стандартами вищої освіти, що окреслюють завдання,

предметні області, загальні та фахові компетентності, програмні результати майбутніх фахівців.

Цінною вважаємо наукову тезу щодо підготовки майбутніх професіоналів в роботі дослідників В. Синьова, Д. Супруна, М. Шеремет [22, с.36]: «...перед закладами вищої освіти постають завдання максимально наблизити освітні програми до реальних умов професійної сфери, зважаючи на те, що розвиток певної галузі може здійснюватися швидше, ніж проходить повний цикл навчання фахівця».

Зважаючи на вище зазначене, перед системою професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на сьогодні постає багато викликів, визначимо деякі з них:

- 1) мотиваційна криза в особистісній сфері здобувачів вищої освіти, що виникла внаслідок повномасштабної військової агресії проти України, в деяких випадках результатом чого виступило переміщення закладів здобуття освіти, географічна зміна місця проживання та навчання;
- 2) необхідність пристосування майбутніх фахівців до нових умов навчання, систематичного розв'язання кризових ситуацій пов'язаних із доступом до якісного Інтернету, відсутністю стабільного електропостачання, оголошенням повітряних тривог тощо;
- 3) неузгодженість вимог суспільства, змісту Професійного стандарту та Стандартів вищої освіти з підготовки фахівців Початкової освіти наявному рівню престижності професії «Вчитель початкових класів», заробітної плати на першому робочому місці;
- 4) високим рівнем запиту суспільства на реалізацію норм філософії інклюзії в освітньому просторі початкової школи майбутніми фахівцями та повільним темпом урахування сформованих запитів в Освітньо-професійних програмах підготовки фахівців з Початкової освіти, через неможливість швидкого включення необхідного освітнього компоненту в Освітньо-професійну програму

- підготовки, а розширення можливостей у формальній освіті відбувається за рахунок вибірових дисциплін до циклів загальної чи професійної підготовки;
- 5) необхідність у здобувачів вищої освіти відповідати вимогам та сьогочасним рекомендаціям щодо упровадження інструментів, ресурсів, напрямів роботи в системі Нової української школи та інклюзії, що ставить формальну освіту та фахову підготовку в умови «систематично наздоганяючої» сучасні запити та виклики суспільства щодо необхідних фахових компетентностей у майбутніх фахівців початкової освіти;
- 6) складна демографічна ситуація в країні щодо абітурієнтів, котрі через військову агресію виїхали за кордон, де продовжують освіту в іноземних закладах, через що логічним виступає зменшення числа вступників на бакалаврські та магістерські програми підготовки в закладах вищої освіти України, зокрема і програм спеціальності «Початкова освіта»;
- 7) скорочення кількості першокласників в Україні, так, платформа Освіта окреслює втрати по зазначеному критерію за три роки повномасштабної агресії [10]: «...перед початком повномасштабного вторгнення, у 2021 році, до перших класів в українських школах пішло понад 403,5 тисяч учнів. У 2022 році кількість першокласників скоротилась до майже 325 тисяч учнів. У 2023 році до перших класів українських шкіл було зараховано майже 266 тисяч дітей. Наразі статистичні дані Інституту освітньої аналітики за 2024 рік ще не оприлюднені, але, за попередніми даними МОН, у перший клас пішло понад 266 тисяч учнів»; отже, кількість першокласників скоротилась на третину із 2021 року, що логічно зменшує запит на підготовку відповідних фахівців;
- 8) високою популярністю серед молоді альтернативних форм отримання інформації в режимі «оперативного запиту», в пріоритетних позиціях яких виступають електронні засоби, різноманітні месенджери, текстові канали, відео-блоги, фото-блоги, що обумовлює необхідність доповнення формальної освіти онлайн-курсами, програмами з міжнародної та внутрішньої академічної мобільності, що будуть мати можливість скоротити час поміж виникненням

запиту у майбутніх фахівців та можливостями швидко отримати доступ до матеріалів, що нададуть освітній результат у формі здобутих чи поглиблених знань, компетентностях.

Отже, зміст сучасної підготовки майбутніх учителів початкових класів можна схарактеризувати зважаючи на розвідки В. Котубей [15,с.153]: «...задає вектор професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів початкової школи в трьох аспектах: теоретичному (засвоєння знань у сфері професійної діяльності, вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку), практичному (оволодіння різними видами, формами організації професійної діяльності, набуття досвіду співпраці з іншими фахівцями для вирішення професійних завдань) та особистісному (формування педагогічної культури, творчої активності, здатності до самоаналізу і самооцінки)».

Виходячи з вище зазначеного, потребують уточнення зміст, роль, засоби реалізації неформальної / інформальної освіти безпосередньо у розрізі проблематики майбутньої діяльності учителів початкових класів в умовах інклюзії, що мають презентувати теоретичний, практичний та особистісний аспекти формування чи поглиблення фахових компетентностей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті виступає розгляд змісту та особливостей процесу формування та поглиблення фахових компетентностей до роботи в умовах інклюзії майбутніх учителів початкових класів засобами неформальної / інформальної освіти.

Завданнями дослідження визначено: здійснити дефініцію понять «неформальної / інформальної освіти»; схарактеризувати роль, специфічні ознаки засобів неформальної / інформальної освіти для формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів в умовах інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із тенденцій розвитку сучасної системи вищої освіти виступає активне залучення засобів

неформальної / інформальної освіти з метою створення умов для побудови індивідуальної стратегії навчання майбутніми учителями початкових класів.

Цінною вважаємо в зазначеному аспекті думку дослідника С. Богданова [2,с.100]: «...неформальна освіта є такою, що здобувається поза межами освітніх програм вишів, натомість вдало доповнює когнітивний та діяльнісний компоненти готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності».

Дефініції базових понять «неформальна/ інформальна освіта» подано в Законі України «Про освіту», де зазначено[11]:

1. Неформальна освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.
2. Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Зважаючи на вище зазначене, неформальна та інформальна освіти мають змістовні відмінності за роллю, структурою, метою формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів, а саме:

- неформальна освіта відбувається за узгодженою програмою, чітко окреслює строки, програмні результати та майбутні фахові компетентності, натомість, інформальна освіта має можливість варіювати зміст, строки формування фахових компетентностей безпосередньо під час їх здобуття, в наслідку мати головні та другорядні здобуті результати;
- неформальна освіта відбувається поза системою закладів освіти, натомість інформальна освіта може опосередковано виступати частиною підготовки майбутніх фахівців і в самому закладі здобуття освіти, наприклад, з метою формування особистих рис у майбутніх учителів початкових класів щодо

усвідомлення цінностей інклюзії, можна пропонувати різноманітні напрями участі у роботі волонтерських осередків чи громадських організації, що сприяють реабілітації, супроводу, підтримці молодших школярів в умовах інклюзії;

- неформальна освіта завжди завершується документальним підтвердженням здобутих професійних чи освітніх результатів, наприклад: отримання сертифікатів, дипломів тощо, натомість, інформальна освіта не передбачає підтвердження здобутих результатів, проте, може передбачати документальне підтвердження залучення до участі у певних формах чи видах роботи;
- неформальна освіта може передбачати рекомендації до використання певних платформ та курсів, практик, що передбачають формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей, зважаючи на зміст освітніх компонентів, напрямів наукової роботи майбутніх фахівців у процесі формальної освіти; натомість, інформальна освіта будується на засадах самоусвідомлення та самостійного виокремлення майбутнім фахівців напрямів власної професійної діяльності, змісту освітніх запитів, форм їх отримання;
- організаторами неформальної освіти виступають громадські організації, освітні заклади та професійні спілки, натомість інформальна освіта містить більш широкі можливості для здобуття;
- неформальна освіта передбачає структурування, в залежності від мети, форми, строків, методів та інструментів її здобуття, натомість, інформальна освіта має можливість варіювати та змінювати строки, форми, інструменти її здобуття по ходу участі в ній без змін загальної мети.

Незважаючи на відмінності, неформальна та інформальна форми освіти мають спільні риси у ході формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів, а саме:

- обидві форми передбачають саморозвиток, сприяють формуванню професійного іміджу, самостійності, критичності мислення у майбутнього фахівця;
- обидві форми передбачають реалізацію принципів гнучкості та індивідуального підходу в процесі професійної підготовки, активно включаються у процес розбудови індивідуальної стратегії навчання;
- обидві форми місять схожі види, інструменти реалізації;
- обидві форми передбачають широкий вибір напрямів, тематик для здобуття освіти;
- обидві форми мають можливість оперативного включення наукових винаходів, інновацій у власну систему, наприклад, представлення інструментів Штучного інтелекту в освітніх курсах та додатках;
- обидві форми виступають лідерами у оперативній презентації інноваційних технологій, методик, концепцій, ідей для системи освіти;
- обидві форми можуть здобуватись як на безоплатній основі, так і за кошти фізичних чи юридичних осіб;
- обидві форми можуть реалізовуватись онлайн, офлайн чи у змішаному форматі;
- обидві форми мають відповідати провідним тенденціям в освітній політиці держави, наприклад, не будуть прийняті до розгляду документи, що підтверджують здобуті фахові компетентності, програмні результати та інші види залученості до професійної діяльності, що були видані на тимчасово окупованій території України, або території держави, визнаної Верховною Радою України державою агресором чи державою-окупантом;
- обидві форми можуть сприяти як формуванню «Soft skills», так і «hard skills» у майбутніх учителів початкових класів.

Поділяємо наукову думку І. Акіменко щодо переваг сучасної неформальної освіти, вважаємо їх дотичними і до інформальної освіти як форми формування чи поглиблення фахових компетентностей у майбутніх учителів

початкових класів: [с.4] : «доступність – здобувати можна даний вид освіти в університетах, клубах, навчальних та просвітницьких центрах; гнучкість – освіта може здобуватися вільно, не обмежено жорстким розкладом та програмами, здобувачі можуть обирати собі предмети, які їм цікаві та потрібні для подальшого продовження професійного рівня; швидкість – неформальна освіта в першу чергу передбачає вивчення конкретних дисциплін, які необхідні здобувачу; новизна – даний вид освіти з'явився відносно нещодавно й відповідає вимогам сучасного часу, змінам, які пов'язані з технологічним розвитком і новаціями, що в свою чергу дозволяє здобувачам отримувати нові знання, й бути в курсі сучасних наукових та освітніх трендів; нестандартність – в процесі отримання знань застосовуються не звичайні способи викладу інформації та навчального матеріалу, що сприяє більш кращому запам'ятовуванню».

Зважаючи на вище зазначене, провідні форми неформальної / інформальної освіти з метою формування чи поглиблення фахових компетентностей у ході професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів не відрізняються від інших форм в галузі Освіта, як правило це: освітні курси, фестивалі, форуми, професійні конкурси, конференції; тренінги, хакатони, майстер-класи; семінари, вебінари; педагогічні, інноваційні практикуми тощо.

В залежності від того, яка провідна мета стоїть у ході професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів – формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей, буде і залежить особливість вибору форми та засобів неформальної / інформальної освіти. Схарактеризуємо їх більш детально.

Формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії за допомогою засобів неформальної / інформальної освіти містить специфічні риси:

– кореляцію із змістом освітніх компонентів професійного циклу підготовки;

- формування пасивного досвіду реалізації здобутих фахових компетентностей у власній професійній практиці;
- розширення теоретичних, практичних, методичних, психологічних знань щодо реалізації супроводу та підтримки молодших школярів з особливими освітніми потребами;
- формує базове розуміння цінностей інклюзії, визначення ролі щодо упровадження інформаційно-комунікаційного та корекційно-розвиткового компоненту в освітньому процесі початкової школи за допомогою матеріалів неформальної освіти/інформальної освіти.

Поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії за допомогою засобів неформальної / інформальної освіти передбачає:

- кореляцію запиту на поглиблення сформованої компетентності на засадах самоменеджменту, самооцінці, аналізу власних професійних прагнень та освітніх запитів майбутнього фахівця;
- формування активного досвіду реалізації здобутих фахових компетентностей у власній професійній практиці;
- поглиблення вже сформованих теоретичних, практичних, методичних, психологічних знань щодо реалізації супроводу та підтримки молодших школярів з особливими освітніми потребами;
- формує абсолютне усвідомлення цінностей інклюзії, дає здатність для самостійного визначення майбутнім фахівцем початкової освіти ролі упровадження інформаційно-комунікаційного та корекційно-розвиткового компоненту в освітньому процесі початкової школи.

На нашу думку, відмінності між формуванням та поглибленням фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії засобами неформальної / інформальної освіти полягають у глибині, повноті, міцності теоретичних знань та здобутого активного досвіду із використанням здобутих результатів навчання.

Наведемо освітні курси та платформи, які, на нашу думку, можна схарактеризувати як приклади неформальної / інформальної освіти, засоби та матеріал яких можна реалізовувати у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії (Таблиця 1. «Приклади онлайн-курсів для неформальної/інформальної освіти»).

Таблиця 1.

Приклади онлайн-курсів для неформальної/інформальної освіти

№ з/п	Назва курсу	Освітня платформа	Кількість годин
1.	Інклюзія та дистанційне навчання	ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»	30 годин 1 кредит ЄКТС
2.	Робота вчителів початкових класів з дітьми із особливими освітніми потребами	EDERA-PROSVITCENTER	30 годин 1 кредит ЄКТС
3.	Участь батьків у організації інклюзивного навчання	EDERA-PROSVITCENTER	3 години 0,1 кредитів ЄКТС
4.	Захист прав людей з інвалідністю	PROMETHEUS	30 годин 1 кредит ЄКТС
5.	Школа для всіх: безпечне шкільне середовище	БУМ ON-LINE	30 годин 1 кредит ЄКТС
6.	Відчуй: жестова мова для всіх	БУМ on-line	0,25 кредитів ЄКТС
7.	Школа для всіх Он-лайн - курс про організацію інклюзивного освітнього середовища	EDERA-PROSVITCENTER	30 годин 1 кредит ЄКТС
8.	Оцінювання без знецінювання онлайн-курс про сучасні практики оцінювання	EDERA-PROSVITCENTER	30 годин 1 кредит ЄКТС
9.	Недискримінаційний підхід у навчанні	EDERA-PROSVITCENTER	30 годин 1 кредит ЄКТС

Джерело: власна розробка О. Акімової.

Незважаючи на широке використання засобів неформальної та інформальної освіти у процесі формування чи поглиблення фахових компетентностей у ході професійної підготовки майбутніх учителів, на сьогодні потребують уточнення шляхи та алгоритми презентації, вимірювання, валідності здобутих результатів в межах конкретних освітніх програм із урахуванням Концептів інклюзії, дотичності запропонованих засобів неформальної / інформальної освіти проблематиці інклюзії, відповідності сучасним запитам та технологіям.

Висновки. Упровадження засобів неформальної / інформальної освіти для формування чи поглиблення вже сформованих фахових компетентностей у майбутніх учителів початкових класів в умовах інклюзивної освіти на сьогодні набуває масового поширення через низку першостей над формальною освітою, а саме: можливостями для різноманітних форм участі (онлайн, офлайн, змішаний формат); доступність та різноманітність напрямів та тематик; своєчасне задоволення освітніх запитів, можливості швидкого поглиблення компетентностей та урахування здобутих результатів у формальному освітньому процесі; формування активного досвіду реалізації здобутих фахових компетентностей у власній професійній практиці.

Перспективами дослідження вважаємо уточнення характеристик представлених освітніх можливостей на різноманітних платформах, організаціях, об'єднаннях щодо проблематиці діяльності учителів початкових класів в умовах інклюзії.

Список використаних джерел

1. Акіменко І. Неформальна освіта як актуальний тренд сучасної освіти Європи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Том 184 № 28, 2024. С.3-7.
2. Богданов С. С. Неформальна освіта як феномен сучасності. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 66. 2023. С. 99-101.

3. Будник О., Сидорів С. Простір інклюзивної освіти. Лейден, Нідерланди: Brill. (25 березня 2024 р.). URL: <https://brill.com/display/title/69456?page=34> (дата звернення: 19.02.2025)
4. Васютіна Т. Роль формальної та неформальної освіти у підготовці майбутніх учителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Наука і техніка сьогодні*. №12(40), 2024. С. 491-500.
5. Демченко І. І. Основи інклюзивної освіти: навчальний посібник. Умань: «Візаві», 2013. 150 с.
6. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Берегова Марія Ігорівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 19 с.
7. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід : монографія / Світлана Литовченко ; Ін-т спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. Київ : Симоненко О.І., 2020. 276 с.
8. Європейська система трансферу та накопичення кредитів (ECTS). URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/european-credit-transfer-and-accumulation-system> (дата звернення: 19.02.2025)
9. Журавель Т., Рогозна Ю. Неформальна освіта як інструмент підвищення лідерського потенціалу учнів ПТНЗ. *Освітологічний дискурс*. № 1-2 (20-21), 2018. С. 171-187.
10. За 3 роки війни кількість першокласників скоротилась на третину. URL: <https://osvita.ua/school/93427/> (дата звернення: 19.02.2025)
11. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.02.2025)
12. Засенко В. В. Рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами. *Кроки до демократичної освіти*. 2002. № 1. С. 34

13. Інклюзивне навчання: вибір батьків / уклад. : А. А. Колупаєва, Л. М. Наконечна. Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с.
14. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
15. Котубей В. Ф. Основні напрями професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 61, 2018. С.151-154.
16. Купіна О. Неформальна освіта в системі освіти України. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. С.61-64.
17. Ленів З. Формування професійної готовності фахівців до роботи в інклюзивному освітньому просторі початкової школи. *Обрії*. № 2. 2018. С. 57-61.
18. Неформальна освіта: кращі практики і проекти : журнал / за ред. С. М. Коляденко. Житомир : «Видавничий дім «Бук-Друк»». Вип 6. 2024. 66 с.
19. Павлик Н. П. Неформальна освіта у системі освіти України. *Освітологічний дискурс*. № 2. 2016. С. 27-37.
20. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Початкова школа*. 2001. № 7. С. 1-4.
21. Сак Т. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі. *Дефектологія*. 2010. № 1. С. 3-6.
22. Синьов В., Супрун Д., Шеремет М. тенденції професійної підготовки фахівців спеціальної освіти в системі вищої школи. *Вища освіта України*, № 1, 2020. С.34-42.
23. Сулаєва Н. В. Підготовка майбутніх фахівців до реалізації неформальної мистецької освіти в навчально-виховних закладах і соціальних інституціях. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2015. № 2. С.39-45.

24. Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації фахових компетентностей в інклюзивному освітньому просторі : монографія / О. М. Акімова; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2024. 280 с.
25. Шевців З. М. Педагогічні умови формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 1. 2017. С. 5-9.